

رویکرد منجی گرایانه در عصر مدرنیته

راضیه صادق پور خامنه

سخن ناشر

آن روز که نویسنده جوان، سرکار خانم راضیه صادق‌پور خامنه برای مشورت دربارهٔ رسالهٔ فارغ‌التحصیلی‌اش به دفتر انتشارات «مؤسسهٔ فرهنگی هنری موعود عصر (عج)» آمد و تمایل خودش را برای پژوهش حول موضوع رشد منجی‌گرایی در غرب مطرح نمود، تصوّر نمی‌رفت حاصل کار، رساله‌ای قابل تأمل و البته نوآورانه در این موضوع باشد.

با پایان یافتن جلسهٔ دفاعیه و فارغ‌التحصیل شدن نگارندهٔ رساله، انتشارات موعود تمایل خود را برای نشر این اثر اعلام کرد؛ به امید آنکه مقدمه‌ای باشد و زمینه‌ای برای فعالیت‌های محققانه‌تر در این باره.

هریک از سرفصل‌های ارائه شده در این رساله می‌تواند موضوع و محتوای رساله‌ای مستقل در شناسایی مجموعهٔ بحران‌ها و بن‌بست‌های عارض شده بر مناسبات بشر امروز باشد؛ چنان‌که بررسی و تفحص دربارهٔ رویکرد بسیاری از فلاسفه و اندیشمندان غربی دربارهٔ منجی‌گرایی و آخرالزمان می‌تواند مورد توجه مجامع علمی و پژوهشی واقع شود.

نویسنده و ناشر، هیچ‌کدام مدّعی ارائهٔ اثری فاخر در این زمینه نیستند؛ اما هر دو بر این باورند که میدان وسیعی برای تفحص دربارهٔ عنوان این

رساله فراهم است.

امید که این اثر سبب برانگیخته شدن ذهن و استعداد آحاد دیگری
از اساتید دانشگاهی و محققان حوزوی برای تفحص در این باره، شود.
ان شاء الله.

فهرست مطالب

مقدمه.....	۹
فصل اول: مبانی نظری.....	۱۷
معرفت، اندیشه و اندیشمندان غربی.....	۱۹
فصل دوم: پروتستانیسم، پیوریتانیسم و مسیحیت صهیونیستی.....	۲۹
اندیشه منجی گرایی در غرب.....	۳۱
پروتستانیسم.....	۳۳
پیدایش و ظهور تاریخی صهیونیسم مسیحی.....	۵۵
فصل سوم: نحوه بروز و ظهور اندیشه منجی گرایی.....	۱۰۹
ترویج ایده آرمگدون.....	۱۱۳
سینمای هالیوود.....	۱۲۱
راه اندازی شبکه های تلویزیونی و زمینه سازی برای آرمگدون.....	۱۳۳
ظهور شخصیت های بنیادگرا در صحنه سیاسی.....	۱۳۷
سازمان های بنیادگرا و زمینه سازی برای آرمگدون.....	۱۴۵
فصل چهارم: عوامل مؤثر بر احیا و رشد رویکرد منجی گرایی در غرب.....	۱۵۹
ظهور بحران های اجتماعی مختلف در جوامع مدرن.....	۱۶۳

- گفت‌و‌گوا از پایان تاریخ در مطالعات سیاسی، اجتماعی..... ۱۸۳
- ظهور مصادیق پیش‌گویی‌های پیشینیان دربارهٔ عصر ظهور..... ۱۹۹
- رویکرد گستردهٔ ساکنان غرب به معنا، مذهب و منجی‌گرایی..... ۲۱۵
- ورود به هزارهٔ جدید و احیای اندیشهٔ هزاره‌گرایانه..... ۲۲۱
- فهرست منابع..... ۲۲۵

مقدمه

عقیده به ظهور یک نجات‌دهنده بزرگ آسمانی و امید به یک آینده روشن که در آن، نگرانی‌ها و هراس‌ها برطرف شده و به برکت ظهور یک شخصیت ممتاز الهی، همه تاریکی‌ها از پهنه گیتی برچیده و ریشه ظلم و تباهی از روی کره زمین برکنده شود، یک اعتقاد عمومی ثابت است که همواره در همه زمان‌ها و مکان‌ها در میان همه ملت‌ها شایع و رایج بوده است.

مروری بر تاریخ، این نکته را مورد تأکید قرار می‌دهد که عقیده به ظهور یک رهبر مقتدر الهی و آمدن مصلحی در آخرالزمان، به نام منجی موعود جهانی، به قدری اصیل و ریشه‌دار است که در اعماق دل ملت‌ها و پیروان همه ادیان و تمام اقوام و ملل جهان، جا گرفته است؛ به طوری که در طول تاریخ بشریت، انسان‌ها در فراز و نشیب‌های زندگی، با یادآوری ظهور چنین رهبر مقتدری، پیوسته خود را از یأس و ناامیدی نجات داده و در انتظار آن مصلح موعود جهانی در پایان جهان، لحظه‌شماری می‌کنند.

همچنین در میان ادیان مختلف، این مسئله مشترک است که پیش از آمدن موعود، تحولاتی در دنیا رخ می‌دهد؛ حوادث بزرگ و مهمی که بیان‌کننده نزدیکی ظهور موعود هستند. انسان‌ها برای رسیدن به این اخبار،

همیشه عطش داشته‌اند؛ زیرا می‌خواستند از آینده اطلاع پیدا کرده و باخبر شوند و خود را برای آن آماده کنند.

اطلاع از آینده، میل فطری بشر است. او دوست دارد بداند که سرانجام چه خواهد شد؟ به همین دلیل هم، همواره برای باخبر شدن از آینده یا به سمت انبیاء رفته یا به سمت مکاشفه و رؤیا و زمانی نیز به قدّيسان تمايل نشان داده و گاهی دست به دامن منجمان و طالع‌بینان شده است. اینها راه‌های مختلف برای به دست آوردن اطلاعات کم و بیش از آینده‌اند. مللی که تابع ادیان الهی‌اند، اخبار دینی در این زمینه به آنها مدد رسانده است. در غرب مسیحی هم منبع «تورات» و «انجیل» در اختیار مسیحیان بوده است و منابع توراتی و انجیلی دربارهٔ آخرالزمان سخن گفته‌اند.

در منابع غیردینی هم پیش‌گویی‌ها دربارهٔ آخرالزمان کم نیست؛ مانند پیش‌گویی‌های نوستر آداموس.

در هر صورت، بازار گفت‌وگو دربارهٔ آخرالزمان همیشه گرم بوده است؛ چه در شرق و چه در غرب.

در میان پیروان ادیان، پیروان دو دین بیشتر از سایر ادیان دربارهٔ آینده سخن گفته و دربارهٔ موضوع پیش‌گویی‌ها و پیش‌بینی‌ها بررسی کرده‌اند: یکی یهود و دیگری اسلام.

شایان ذکر است که بسیاری از پیش‌گویی‌های یهودیان، مخلوط با سحر و جادو، طالع‌بینی و نجوم و رؤیا است؛ اما در میان مسلمانان کمتر این‌گونه بوده است. اختلاط راست و دروغ در میان اخبار یهودیان به دلیل پیشینهٔ آنها در حيله‌گری و دسيسه و استفادهٔ نادرست از علوم غریبه و جادو و طالع‌بینی برای به دست آوردن اخبار، بسیار است.

علاوه بر این، غربی‌ها صرف نظر از منابع مسیحی و یهودی، عموم

منابع مسلمانان را نیز در اختیار دارند. به هر صورت، این اخبار جمع‌آوری شده و یهود نیز تکیه‌اش بر همین اخبار است. بنابراین می‌شود این‌گونه نتیجه‌گیری کرد که در عموم این منابع، از آینده‌ای سخن به میان آمده که در آن، معنویت بر جهان حاکم شده، موعود آسمانی می‌آید و بساط شیطان و سلطه‌جویی‌اش جمع می‌شود.

بشر غربی در قرن ۱۸م. تصوّر می‌کرد، به منجی احتیاج ندارد؛ بلکه خودش منجی عالم است. قرن ۱۸م. در اروپا، قرنی بود که انسان خودش را خدا تلقی می‌کرد و طبعاً نیازی به منجی نداشت. این زمان اوج اومانیسم بود و انواع تئوری‌های دمکراتیک در اروپا مطرح می‌شد و بشر غفلت‌زده تصوّر می‌کرد که دایره مدار کائنات است و به هیچ قدرت برتری، حتی خداوند، نیاز ندارد و لذا خداوند هم در قرن ۱۸م. در فلسفه‌های مختلف مورد انکار قرار می‌گرفت.

در قرن ۱۹م. گامی به جلو گذاشته شده و بشر متوجه ضعف خود می‌شود. آن خوش‌بینی ساده‌لوحانه متزلزل می‌شود و بشر به دنبال منجی بر می‌آید. منتها تصوّر بشر در قرن ۱۹م. این است که منجی هم از جنس خود اوست. ایدئولوژی‌های مختلف در قرن ۱۹م. ادّعای نجات‌بخشی می‌کنند و بسیاری از این ایدئولوژی‌ها در اوایل قرن بیستم میلادی به حکومت می‌رسند؛ ایدئولوژی مارکسیسم و فاشیسم و حتی ایدئولوژی آنارشیسم در جاهایی طرفداران فراوان می‌یابند و بعضاً هم استقرار پیدا می‌کنند. نیمه دوم قرن ۲۰م. دوره پایان ایدئولوژی‌هاست.

امروز در جهان، با پدیده‌ای غریب روبه‌رو هستیم. ما در حالی وارد قرن ۲۱م. شده‌ایم که هیچ ایسمی دیگر خریدار ندارد. چیز غریبی است. مارکسیسم، فاشیسم و حتی ایسم‌هایی که جنبه ایدئولوژی نداشتند، ولی

نوعی گرایش فکری بودند، دیگر زمینه‌ای برای گرایش انسان ندارند. به جای ایسم‌ها دو گرایش پیدا شده است: یکی گرایش مجدد به ادیان و دیگری گرایش به عرفان‌های کاذب؛ یعنی بشر دوباره دلش هوای معنویت دینی کرده است. بعضی‌ها به ادیان روی آورده‌اند و بعضی‌ها هم چون از ادیانی که تجربه کرده‌اند، چندان خیری ندیده‌اند، به عرفان رو می‌آورند؛ اما عرفان‌هایی که به آنها ارائه می‌شود، عرفان درستی نیست؛ نکته مهم این است که بشر در جست‌وجوی معنویت برآمده و دقیقاً دارد به طرف تمنای یک منجی الهی سوق پیدا می‌کند. این گرایش‌ها، امروز عمومیت جهانی پیدا کرده و معنی آن این است که دیگر ایسم‌ها، پاسخ‌گوی بشر نیستند و بشر به دنبال معنویت است.

علاوه بر این، بشر به دنبال نجات است و نام این گرایش را منجی‌گرایی می‌گذاریم. امروز، حجاب‌های ایدئولوژی‌ها و ایسم‌های غربی برداشته شده، انسان غربی از ماتریالیسم زده شده است و بازگشت به معنا و معنویت برای رهایی از انبوه بحران‌ها را طلب می‌کند.

اگر چه باور به موضوع آخرالزمان و انتظار ظهور منجی، همواره جزو لاینفک حیات فرهنگی و مذهبی عموم ملل جهان و از جمله غرب مسیحی بوده است و مشرب‌های مختلف مذهبی، به‌رغم گوناگونی ادبیات و برداشت‌ها، هر یک به نحوی بر این نکته تأکید داشته و آن را در میان خود، زنده نگه داشته‌اند و بر این باورند که در موقعیت و زمان خاصی در آخرالزمان، مردی برای رهایی بخشی انسان از عسرت و آلودگی، ظهور خواهد کرد؛ اما مجموعه‌ای از حوادث و عوامل آشکار و نهان، از نیمه دوم قرن بیستم میلادی، باب گفت‌وگوی گسترده در این باره را گشود و سبب شد تا منابع آراء و ادبیات موجود که مسکوت و خاموش و مهجور مانده

بودند، در صورت‌های مختلف، تجدید حیات یابند و موجب بروز رویکرد جدید و بالنده به موضوع آخرالزمان و منجی‌گرایی شوند. این توجه و رویکرد، محدود و منحصر به غرب مسیحی (ساکنان «آمریکا» و اروپای غربی) نبود؛ بلکه به صورت‌های مختلف، تجلی و مصادیق این توجه و رویکرد را در اقصا نقاط عالم و از جمله شرق اسلامی نیز می‌توان ملاحظه کرد.

تحولات مختلف و چندوجهی (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و در عرصه طبیعت)، مسبب طرح مباحثی، چون آخرالزمان، پایان تاریخ، آینده جهان، حکومت جهانی و جهان آینده و ضرورت آمادگی برای استقبال از منجی موعود شد. این تحولات همچنین موجب بروز ادبیات مخصوص این عناوین در سینمای غرب، توسعه شبکه‌های رادیو و تلویزیونی مذهبی به قصد گفت‌وگو درباره ظهور منجی، توسعه فعالیت‌های تبلیغی و تبشیری مذهبی با نگرش به آخرالزمان، ظهور آموزه‌های آخرالزمانی و مذهبی در ادبیات سیاسی سیاست‌مداران غربی و بالأخره بروز موج گرایش به منجی‌گرایی و ادبیات انتظار در میان عموم ملل منتشر در جغرافیای خاکی جهان شد.

صرف‌نظر از رویکرد جدید و جدی غرب به صورت عام و قدرت‌های پشت پرده به صورت خاص به این موضوع، امروز شاهد گفت‌وگوی وسیع از آخرالزمان و قریب‌الوقوع بودن ظهور منجی آخرالزمان در میان سایر ملل، از جمله شرق اسلامی نیز هستیم.

شاید در هیچ دوره از دوران‌های بیش‌ماری که کره خاک در عمر طولانی خود شاهد آنها بوده، چون عصر ما، جهان این‌گونه دست خوش بحران‌ها و التهاب‌های گوناگون و فراگیر نبوده است: بحران‌های سیاسی،